

Wstęp

Oceanografia jest dziedziną wiedzy zajmującą się zjawiskami fizycznymi i chemicznymi zachodzącymi w wodach mórz i oceanów. Bada ponadto ich formy i rozmiary, budowę dna itp. Jej prekursorami byli starożytni żeglarze, którzy po poznaniu najbliższych wód wyruszali w dalsze rejsy, poszerzając wiedzę o środowisku morskim. Fenicjanie, którzy dobrze, jak na owe czasy, opanowali sztukę nawigacji, docierali aż do Oceanu Indyjskiego (2000 lat p.n.e.). Grecy i Rzymianie, po opanowaniu obszaru śródziemnomorskiego organizowali dalekie zdobywcze wyprawy: na południu docierali do krańców Afryki, a na północy – do brzegów Anglii. Po upadku cesarstwa bizantyńskiego nastąpił regres w rozwoju żeglarstwa – Arabowie, którzy pokonali Rzymian, organizowali głównie wyprawy handlowe do Indii. Potrafili jednak wykorzystywać wiatry monsunowe – latem, kiedy wiały one z południowego zachodu, płynęli po towar, a zimą, gdy wiały z północnego wschodu – wracali. W późniejszych czasach znaczne osiągnięcia w poznawaniu mórz i oceanów mieli żeglarze z północnej Europy. Wikingowie jako pierwsi dotarli na Islandię, a następnie na Grenlandię i zapewne jako pierwsi pod koniec X w. n.e. znaleźli się na wschodnich krańcach Ameryki Północnej, na Nowej Fundlandii.

Dalszy postęp w poznawaniu mórz i oceanów przypadł na średniowiecze. Krzysztof Kolumb dopłynął w tym okresie do Ameryki, chcąc drogą zachodnią dotrzeć do Indii (1492), a Ferdynand Magellan jako pierwszy opłynął kulę ziemską (1519-1521). Również Bartolomeu Diaz opłynął od południa Afrykę (1480), a Vasco da Gama, przedłużając tę trasę, dopłynął do Indii (1498). Vasco Nuñez de Balboa przeszedł Przesmyk Panamski i jako pierwszy Europejczyk odkrył wschodnie wybrzeże Oceanu Spokojnego (1513).

Począwszy od XVII w., dzięki rozwojowi techniki, zaczęto organizować wyprawy, których głównym celem było dokładniejsze poznanie „natury oceanu”. Można je nazwać ekspedycjami o charakterze naukowym, ponieważ prowadzono obserwacje prądów morskich, mierzono głębokość, temperaturę wody, poznawano faunę i florę itd. Do najbardziej znanych żeglarzy i badaczy oceanów w tamtym okresie należał James Cook (1728-1779), pod którego dowództwem odbyły się trzy podróże (początek w latach 1768, 1772 i 1777). Podczas pierwszej wykreślił na mapie wybrzeża Nowej Zelandii, w drugiej opłynął Przylądek Dobrej Nadziei i przez oceany Indyjski i Spokojny dotarł z powrotem do Atlantyku, wykonując wiele map wysp południowego Pacyfiku, a w trakcie trzeciej skartował zachodnie wybrzeże Ameryki Północnej.

Do znanych postaci, dzięki którym wiedza o oceanach znacznie się poszerzyła, należy także Benjamin Franklin (1706-1790), który opierając się na informacjach uzyskanych od żeglarzy pływających pomiędzy Europą a Ameryką, jako pierwszy opracował mapę Prądu Zatokowego. Matthew Fontaine Maury natomiast sporządził mapy kierunku wiatrów i prądów oceanicznych na Oceanie Atlantyckim, a John i James Rossowie byli pionierami batymetrii – prowadzili badania głębin oceanicznych.

Wielkim krokiem naprzód w poznaniu oceanów były dokonania zorganizowanych w XIX w. wielomiesięcznych oceanicznych wypraw specjalistycznych statków badawczych, m.in. wyprawa „Challenger”, który przez prawie 4 lata prowadził badania na wodach Atlantyku i Pacyfiku (1872-1876) oraz „Metora”, przebywającego na oceanach ponad dwa lata (1925-1927). Do poznania wód oceanicznych przyczyniły się także, podjęte jeszcze w XIX w. i kontynuowane do dzisiaj, wyprawy w ich głębiny.